

L A U P Ä E V A N E

K O H T U M I N E

Mõnegi meie huvi ja harrastuse juured on lapsepõlves, kooliajas. Mäletad, kui me käisime oma klassiga jalgrattamatkal? Muidugi mäletan. Olime siis vist seitsmendas klassis.

Ja sealtmaalt algasidki kauged rännuteed?

Elva koolis oli tugev matkavaim. Elva on väga ilus koht — järved, metsad, künkad, orud ... Kogu ümbrus nähtavasti mõjutas. Hiljem, kui õppisin Tartu muusikakoolis, võimendus matkahuvi veelgi.

Millal läksid esimest korda mägedesse?

See oli 1965. aastal, ja kohe Tjan-Sani. Olin siis juba konservatooriumis. Meil oli tore matkagrupp. Minuga koos käis ka teisi muusikuid: Toivo ja Raivo Peäske, Toomas Tummeleht, Tiiu Heinsalu, Irja Rohtma jt. Käisime Kaukaasia mäeahelikel. Hiljem armusin Pamiiri. Seal, Alai kõrgustikul ja Kesk-Pamiiris ongi olnud mu põnevaimad ja raskeimad, ka V kategooria matkad.

Mina käisin mägitatkal sinust kaheksa aastat hiljem. Too esimene Lääne-Kaukaasia mägedeelamus on tänaseni värvipuhtalt meeles.

Meile, põhjamaalastele, tasamaa inimestele mõjuvad mäed erakordselt tugevalt. Sealt see looduse kajastus ja mägede kajad mu loomingusse jõudsidki. Kuna olen oboed õppinud ja mängi-

nud, kirjutasin heliteose «Kaks ornamentit oboele ja kamme orkestrile». Esimene osa kujutab liustikku kui haaramatut ja massi, tema varjatud, aga ka silmale nähtavat võimsust. Teine osa kujutab liustiku liikumist. Kuigi me seda ei näe, võime oma tunnetada.

Balleti «Merineitsi» kirjutamiseks olen saanud inspiratsiooni ikkagi Eestimaa randadelt, meie loodusest?

«Merineitsi» aines on hoopis teine poolus — meri. Püüdsin sellele balletile panna mõtte, et peame hoidma merd sellisena, nagu ta on, aga mitte tema puhtust ja tasakaalu rikkuma. Lähtus küllalt konkreetselt mere kaitse põhimõttest. Aga küllap on see leski, nagu ka teises, kosmoseetemas balletis ja mõnes sümfoniilises teoses tunda mägede kaja.

Kosmos on küllaltki abstraktnum, meile kaugel, kuigi poeetiline maailma osa. Kust tuli idee kirjutada just kosmosest?

Juba ammu olen tundnud huvi taevalaotuse, kogu maailma ruumi vastu. Kosmose käiakse nüüd ju pidevalt. Ka mu heliteos «Atmosfäärid» on pühendatud kosmose vallutamisele. Meie, inimesed, oleme väga mures, et kosmost ei risustataks.

Praegu on see eriti aktuaalne. Nüüd, mil rahumeelse planeedi Marsi kõrvale kipub ka sõjajumal Mars.

Kosmosest sõltub kogu meie planeedi loodus. Me peame kõige tegema selleks, et säilitada elu Maal. See on ka kunstiniimese ülesanne ja südameasi.

Mäetipul olles oled kosmosele lähemal, tajud taeva puhtust ja sealt ähvardavat ohuvõimalustki hoopis teravamalt.

Ohku on seal küll vähem, aga seevastu on tipuõhk nii kriitiline, et heliseb veel kaua kõrvus. Kui ma igal talvel Otepää kandis suusatamas käin, tajun endas alati toda kõrgmägede lumet ja õhu tunnet. Pühajärve mail ongi sündinud mitu heliteost. Ühest neist, 1. viiulisonaad «Pühajärve panoraam», on mu senistest heliteostest saanud kõige suurema tunnustuse — seda on esitanud 12—13 viiulikunstnikku. Nuustakul puhates olen inspiratsiooni saanud sealsest loodusest ja Marie Underi luulest. Laule ja tsükleid olen kirjutanud ka Viivi Luige ja Hando Runneli väga poeetilise ja emotsionaalsest luulest inspireerituna.

Loodushoid on su tõekspidamistes ja loomingus ikkagi päris matkadelt?

Jaa. Matkajad on omapärane rahvas. Nad oskavad röömu tunnetada väga lihtsatest asjadest, millest me tihti peale püüame liig keeruliselt rääkida. Kasvõi niisugust näiliselt lihtsat tõde nagu inimese ja looduse ühtsustki tunnetame eriti matkaradadel — me ei jäta endast halbu jälgi, püüame hoida puhtana pisimatki mägioja, murukamarat.

Igat taimegi.

Arvan, et need, kes käivad matkamas, aitavad teisteski inimestes kujundada looduse ja üldse maailma hoidmise hoiakut.

Mägedes käib palju inimesi kunstirahva hulgast. Mäletan filmi Anu Kaalust.

Ta on tugev alpinist. Ka helilooja Peeter Vähi on mägedesse võlutud, on teisi. Ka mina ei saa mägesid unustada. Mägedes lummavad. Tahan sinna tagasi. Ja järgmisel suvel lähengi. Mägedes vaatad elule teise pilguga. Seal, raskes, kuid rahuliku ümbruses, tundub mõnigi eluprobleem tühisena. Sageli tegelemisel paljude pisiasjadega ja järelemõtlemise aega on väga vähene. Ürgne, puutumatu loodus juhib tähelepanu elu põhitõedele, sellele, mis on inimesele kõige tähtsam.

Sa räägid mägedest, aga küllap mõtled laiemalt. On ju sama sugune mõju inimesele ka kõrbel, taigal, märatseval, karestikul jões — kõikjal, kus oled ükski või väikese grupiga loodusega si-

aud, kirjutasin heliteose «Kaks ornament oboele ja kammer-
orkestrile». Esimene osa kujutab liustikku kui haaramatut jää-
nassi, tema varjatud, aga ka silmale nähtavat võimsust. Teine
osa kujutab liustiku liikumist. Kuigi me seda ei näe, võime ometi
unnetada.

Balletti «Merineitsi» kirjutamiseks olen saanud inspiratsiooni
ikkagi Eestimaa randadelt, meie loodusest?

«Merineitsi» aines on hoopis teine poolus — meri. Püüdsin sel-
lesse balletti panna mõtte, et peame hoidma merd sellisena, nagu
a on, aga mitte tema puhtust ja tasakaalu rikkuma. Lähtusin
küllalt konkreetselt mere kaitse põhimõttest. Aga küllap on sel-
leski, nagu ka teises, kosmoseteemalises balletis ja mõnes süm-
foonilises teoses tunda mägede kaja.

Kosmos on küllaltki abstraktne, meile kauge, kuigi poeetiline
naailma osa. Kust tuli idee kirjutada just kosmosest?

Juba ammu olen tundnud huvi taevalaotuse, kogu maailma-
uumi vastu. Kosmoses käiakse nüüd ju pidevalt. Ka mu heliteos
«Atmosfäärid» on pühendatud kosmose vallutamisele. Meie, in-
imesed, oleme väga mures, et kosmost ei rüstataks.

Praegu on see eriti aktuaalne. Nüüd, mil rahumeelse planeedi
larski kõrvale kipub ka sõjajumal Mars.

Kosmosest sõltub kogu meie planeedi loodus. Me peame kõik
õigema selleks, et säilitada elu Maal. See on ka kunstilistele
lesanne ja südameasi.

Mäetipul olles oled kosmosele lähemal, tajud taeva puhtust ja
ealt ähvardavat ohuvõimalustki hoopis teravamalt.

Ohku on seal küll vähem, aga seevastu on tipuõhk nii kris-
alne, et heliseb veel kaua kõrvus. Kui ma igal talvel Otepää
andis suusatamas käin, tajun endas alati toda kõrgmägede lume
õhu tunnet. Pühajärve mail ongi sündinud mitu heliteost. Üks
elst, 1. viiulisonaat «Pühajärve panoraam», on mu senistest he-
leist saanud kõige suurema tunnustuse — seda on esitanud
—13 viiuliskunstnikku. Nuustakul puhates olen inspiratsiooni
lanud sealsest loodusest ja Marie Underi luulest. Laule ja tsük-
leid olen kirjutanud ka Viivi Luige ja Hando Runneli väga
peetilisest ja emotsionaalsest luulest inspireerituna.

Loodushoid on su tõekspidamistes ja loomingus ikkagi pärit
atkadelt?

Jaa. Matkajad on omapärane rahvas. Nad oskavad rõõmu tun-
väga lihtsatest asjadest, millest me tihti peale püüame liiga
eruliselt rääkida. Kasvõi niisugust näilist lihtsat tõe nagu
imese ja looduse ühtsustki tunnetame eriti matkaradadel —
e ei jäta endast halbu jälgi, püüame hoida puhtana pisimatki
igioja, murukamarat.

Igat taimegi.
Arvan, et need, kes käivad matkamas, aitavad teisteski ini-
stest kujundada looduse ja üldse maailma hoidmise hoiakut.
Mägedes käib palju inimesi kunstirahva hulgast. Mäletan fil-
Anu Kaalust.

Ma on tugev alpinist. Ka helilooja Peeter Vähi on mägedest
utud, on teisi. Ka mina ei saa mägesid unustada. Mäed
omavad. Tahan sinna tagasi. ja järgmisel suvel lähengi. Mä-
les vaatad elule teise pilguga. Seal, raskes, kuid rahulikus
bruses, tundub mõnigi eluprobleem tühisena. Sageli tegeleme
jude pisiasjadega ja järelemõtlemise aega on väga vähe.
rne, puutumatu loodus juhib tähelepanu elu põhitõdedele, sel-
e, mis on inimesele kõige tähtsam.

Ma räägid mägedest, aga küllap mõtled laiemalt. On ju sama-
une mõju inimesele ka kõrbel, taigal, märatseval. Mäestiku-
l — kõikjal, kus oled üks või väikese grupiga loodussega sil-

mitsi, mõnikord rinnutsigi. Aga rasketes olukordades olemine
paneb ka inimesed paika, võid avastada oma kaaslaste suurust
ja väiksust, paned proovile iseenast.

Seepärast ihkangi jälle sellist kaugmatka mõne väikese grupi
koosseisus. Selles võib olla inimesi väga erinevatelt erialadelt,
aga neid liidavad ühine siht, kindlad eesmärgid ja taotlused.
Matkadel saadud elutõdesid ja kogemusi, mõistagi ka emotsioo-
ne kasutame hiljemgi oma igapäevases elus, oma erialal.

Minu arvates on kaugmatkad ja ekspeditsioonid kõige ideaal-
sem viis puhata linnaväsimusest, laadida endasse energiat ja ela-
musi, et tagasi tulles edasi minna.

Neid muusikuid, kes praegu kujundavad eesti muusikat, võib
võrrelda matkajatega, matkagrupiga. Kalle Randalu äsjane esi-
koht Münchenis. See on ju erakordne tulemus, raske tõusu tule-
mus. Grupijuhil (ülekanutud tähenduses) Tõnu Kaljustel ja tema
kammerkooril, Andres Mustonenil ja ansambliil «Hortus Musi-
cus» või teistelgi on kindel siht, nad kõik teavad, mille nimel
töötavad. Neid tasub kadestada (heas mõttes) ja neist eeskuju
võtta.

Loomingulisteks konkurssideks valmistumine, neist osavõtt
on teatud mõttes tipu suunas minek.

Ja esikoha või laureaadi tiitli saamine ongi siis tipu valluta-
mine. Praegu õnneks on eesti muusikapilti interpretatsiooni sei-
sukohalt selline, et on kõrgeid tippe ja tippude vallutamisi. Pee-
ter Lilje on väga teadlik edasimineja, nii ka Paul Mägi, Vello
Pähn, noortest interpreetidest lisaks Kalle Randalule ka teisi.
Selliste tippude olemasolu innustab noori. Arvan, et andekaid tu-
leb hoida ja suunata nii kuidas võimalik. Ka heliloomingus on
meil mitmeid tippe. Seda enam, et juhendavad väga nimekad
heliloojad Jaan Rääts, Eino Tamberg, Lepo Sumera, Anatoli
Garšnek. Noorte kasvatamisel on tulemus juba nähtav — täna-
vusel üleliidulisel noorte heliloojate konkursil Moskvas said
Jüri Tamverk ja Urmas Sisak esikoha, auhinnalistele kohtadele
jõudsid veel Margo Kõlar, Erkki-Sven Tüür — väga perspekti-
vikas loomeisiksus — ja Alo Mattiisen. Noorema põlvkonna
meestest on veel silmapaistvaid edusamme Igor Garšneki ja
Sven Grünbergi loomingus. Sven Grünberg vahendab oma töö-
des ka kosmose ja üldse looduse hoidmise ideed.

Ma pole muusikas eriti asjatundja, aga Sven Grünberg mõjub
mullegi lummalvalt, tema helindeis on tõepoolest kosmilist sala-
pära, tugevat looduse tunnetust.

Seda oled õigesti tabanud. Heliloomingu alal jääb vaid kahet-
seda, et seni ei ole me rahvusvahelistest konkurssidest osa võt-
nud, aga ma arvan, et kindlasti on meie hulgas maailma tase-
mega heliloojaid, kes võiksid jõuda sama tulemuseni, nagu saa-
vutas interpreedina Kalle Randalu.

Need päevad on veel ees?

Küllap jah. Pean silmas eelkõige nooremaid heliloojaid.

Oled nüüd juba mõnda aega olnud Heliloojate Liidu vastu-
tava sekretäri ametis. Kas sellepärast polegi saanud mahti mä-
gedes käia. Vähemalt viimasel ajal.

Vaevalt, et otse sellepärast, kuid vahepealsed reisid on olnud
teiselaadsed — kauged küll, kuid alpivarustusega. Sõidud Nõu-
kogude Liidu piires kuni Vladivostokini on olnud ametialased
või kontserdireisid — laulsin ka Tallinna kammerkooris. Olen
käinud mitmetel välisreisidel loomasidemeid teiste teiste
heliloojate liitudega. Viimati, mullu detsembris, oli väga mulje-
terohke sõit Vietnami Sotsialistlikku Vabariiki.

Nendel sõitudel on sul olnud palju huvitavaid kohtumisi ameti-
vendadega, heliloojatega?

Eks mul ole tulnud osa võtta paljudest kongressidest ning
pleenumitest meil ja mujal. Kontaktid vennasvabariikide heli-
loojate ja interpreetidega on väga vajalikud. Püüame igati toe-
tada ja innustada, et meie inimesed rohkem ringi sõidaksid,
õpiksid tundma teiste rahvaste muusikat, nende folkloori. Eesti-
maa meestest on mujal ehk kõige rohkem tuntud Veljo Tormise
looming. Kui me Lepo Sumeraaga käisime kohtumis- ja kontser-
direisil Tadžiki NSV-s, saime sõpradeks sealsete heliloojate To-
lib Sahidi ja Firuz Bahhoriga. Eriti meeldis neile, et olin vai-
mustatud Pamlirist ning teadsin mõnest selle mägismaa kandist
rohkem kui nemad.

Matkadel on olnud ju kohtumisi ka kohalike elanikega?

Need on olnud tavaliselt väga südamligid ning mõnigi juhtum
või inimene on jäänud meelde kogu eluks.

Sinu loomingut on inspireerinud loodus, toone ja kõlasid lisa-
nud kauged rännakud. On ka mõni helilooja, suurisiksus sulle
suunda andnud?

On ikka. Meie muusikaklassiku Heino Elleri heliloomingus on
palju loodusemaalinguid. Tema oli ka minu õpetaja konservaa-
tooriumis. 1987. aastal on Heino Elleri 100. sünniaastapäev. Meie,
tema õpilaste ja kogu muusikaüldsuse kohus on väärikalt tä-
histada seda suurjuubelit. Heino Eller kui haruldane inimene,
looja ja loodusevaatleja on mulle avaldanud suurt mõju. Kül-
lap on seda tunda ka mu viiulisonaatides. Olen leidnud, et just
viuliliga saab väga emotsionaalselt muusikat edasi anda. Nüüd
olen jõudnud ka teise inspiratsiooniläteni — rahvamuusikani,
olen endale avastanud rahvaloomingu ammendamatused. Nii
viuliteoses «Rapsodia eesti teemadele» kui ka «4. klaveriso-
naadis» olen kasutanud eesti rahvaviise. «Rapsodia Eesti tee-
madele» pühendasin viiulikunstnik Lemmo Erendile, sonaadi
aga Kalle Randalule.

Nii et ka interpreetid on sind inspireerinud?

Nad pole mitte ainult inspireerijad, vaid on ka heliloojate in-
nustajad, heliteoste tellijad. Hästi aktiivsed on Kalle Randalu,
klaveriduo Nata-Ly Sakkos ja Toivo Peaske, Jaan Öun jt. Sel-
lel suvel 1. juunil oli mul Moskvas autorikontsert koos sealse
helilooja Aleksandr Nemtiniga. See kontsert oli viimase aja
sünnimuseks mu loomingulises tegevuses. Hea koostöö on ka
Heli Läätsuga. Olen kirjutanud lastelaule ja tsükleid, peatselt
valmib neist heliplaat — laulab Heli Lääts, mängib Kalle Ran-
dalu. Minu 9-aastane tütar Helen õpib muusikakeskkoolis kla-
verit. Lastelaulud on ikka enamasti läbi tema loodud.

Sul on head sidemed «Vanemuise» teatriga. Seal nägin ka su
«Merineitsit».

Loodan, et koostöö Ülo Vilimaaga jätkub. Ehk julgen nüüd
välja öelda ka oma ammuse unistuse — kirjutada ballett alpi-
nismist.

Siis pead kirka, saapad ja seljakoti panipaigast välja võtma.
Just. Tajun ja kuulen jälle mägede kutset.

juttu ajasid:
helilooja
ALO PÖLDMÄE
ja ajakirjanik
ÜLO KRAAN